

Omtyckt av många – doldis för flera

Jörgen Håkansson

Göteborg är en fantastisk stad. Inte bara för att den ligger på Sveriges framsida, utan för att man här verkligen vill sprida poesi till folket. Stan har tagit poesin till gatan, mitt i det pågående, pulserande livet och inte enbart i de givna litterära sammanhangen. Sedan några år tillbaka gjuter man in poesi i stadens brunnslöck. På lock som kan dyka upp mitt under promenaden, vid en duva på ett torg eller vid en parkerad bil. I december 2020 fick postumt Sveriges bokstavligen tyngsta litterära utmärkelse, när hon blivit utnämnd till årets brunnslöckspoet. Ett lock kan väga upp till 63 kilo. Tack vare ett litterärt pionjär- och detektivarbete av Litteraturbankens Dick Claésson har hon blivit aktuell på nytt. I en kvarlämnad resväska fanns ett otal av hennes utgivna dikter. Det är massor av dessa tidigare okända dikter, som nu sprids till gående i stan via göteborgska brunnslöck.

Dag av gråhet och värme,
eftertanke och väntan.
Kväll av väta och ljumhet,
smeklust, gråtlust och sömnlust.
Natt som svallar och strömmar.
Natt av andlösa drömmar.

Född 4 december 1920 skrev Anna Greta Wide tidigt i skollåldern rimmade dikter och 1939 vann hon bland mer än 600 deltagare en poesitävling för gymnasister arrangerad av Sven Jerring i Radiotjänsts regi. Det resulterade i att hon fick ett sommarjobb på Göteborgs-Posten. Tidningens kulturredaktör Elis Andersson förmedlade ett antal dikter av Anna Greta till Hjalmar Gullberg för bedömning. Hans omdöme om dikterna var positivt och Gullberg pekade på de dikter han ansåg vara färdiga för en större publik. Bland dessa fanns dikten *Dafne*, som sedermera kom att ingå i hennes första diktsamling *Nattmusik* utgiven 1942.

Debuten

Det var en mycket ung poet som nu debuterade. Olyckligtvis skedde debuten mitt i det modernistiska genombrottets mest omstörtande skede. *Nattmusik* ter sig mycket traditionell

med sträng inriktning på centrallyrik. Trots denna tidpunkt vann hon tidigt en betydande publik, som inte kunde rubbas i sin uppskattning till hennes lyrik. Hon fick genomgående goda recensioner i såväl Göteborgs- som Stockholmpressen. Parallellt med sitt föfattarskap läste hon även nordiska språk på Göteborgs högskola. Här dikten *Dafne*:

Mina fötter
djupt i marken,
mina lockar och min hud
blevo rötter,
blevo barken,
blevo lövens kungaskrud.
Kronan bär jag
högt i dagern,
morgonljus och jungfruspäd,
Dafne är jag
eller lagern
och Apollons eget träd!

Orgelpunkt

När *Nattmusik* kom ut hade flera recensenter talat om en ny begåvning på Göteborgs poesiscen. Två år senare 1944 kom *Orgelpunkt* ut. Förväntningarna från debutboken hade även här infriats. Recensenterna skrev positivt om "en kvinnlig lyriker" eller "en ung och vek kvinnlig profil" etc. I denna manliga välviljans stillsamma förtryck användes inte minst ord som "charmfull", "mjukt känslig" om hennes lyrik. Man vägrade i recensionerna hennes insats mot männens stora dominans och mera självklara aura. Sammantaget var även denna bok en framgång. Förlaget, Norstedts, hade stora förhoppningar om framtida framgångar för Anna Greta Wide. Hennes poesi var insmickrande men hon hade redan nu inslag kring existensiella frågor som här i *Paradisvisa*.

Kanske är livet en dröm om livet,
kanske är döden en dröm om Gud,
kanske är ingenting föreskrivet,
kanske är ingenting lag och bud -
paradisälvarnas vågor strömma,
kanske är livet en sorg att glömma,
kanske är döden en dröm att drömma,
kanske är döden en dröm om Gud.

Anna Greta Wide

Omprovningens tid

Det skulle dröja ända till 1955 innan nästa diktbook låg på bokhandelsdiskarna. Framgångarna med de första böckerna märktes bl.a. i radio där hon under åren 1945-1954 var en av de mest upplästa svenska författarna i *Dagens dikt*. Men det hade efter de båda böckerna hänt något inom henne. Hon närmade sig frågor kring tro och tvivel. Anna Gretas förhållande till religion och tro var länge okomplicerat. Dock rörde sig hennes diktning tidigt vid frågor om tro och vetande. Det var en tro där tvivlet var tröstens starkaste motor och där kärleken var allt. Tvivlet blev en väg till tron. Därigenom kom hennes upptagenhet vid religiösa frågor att tillta. Snart började hon också tvivla på det språk hon använt i de två första diktsamlingarna med den melodiska och vackra rimflätningen.

Hennes "inre trassel" fick henne att under en period attraheras av katolicismen. Också där tvivlade hon.

Jungfru Maria ler
med kinden mot barnets hjässa -
virgio gratia plena -
dräkten är oskuldsvit...
Vad har drivit mig hit -
till helgon och nattvardsmässa?
Jag hör ju inte dit!

Musiken fanns hela tiden med i hennes diktning. Mozart fick en allt större del av hennes uppmärksamhet. Mozart som välsignats av Gud – och Mozart som en musikens jordbundna Gud. *Wolfgang den oerhörde* han som speglade sfärernas harmoni.

Och denna musik ska låta
så som hösthavet blånar,
som astrakanen smakar
eller, kanhända också
som Wolfgang den oerhördes
klarinettkvintett i A-dur.

I sin diktning hade hon emellertid
inget program, inga paroller och tän-
dande deviser. Hennes självkritik fick
henne att tvivla på sin förmåga. Visst
umgicks hon i litterära kretsar men
dikterna blev allt färre. Hon bodde
kvar i föräldrahemmet där förhållandet
till modern var nära, alltför nära. Hon
sökte friheten, en väg ut.

Vintern 1948-49 fick hon ett vikariat
på Fristads folkhögskola. Det var till-
räckligt långt från Göteborg. Nu måste
hon bo på Fristad. Det blev hennes
första längre vistelse utanför föräld-
rahemmet. I Fristad fanns vännen och
studiekamraten Elna Hessel som stöd.
(Elna, som var en av Veteranfören-
ingens medlemmar från starten). Här
fanns en annan trygghet än den hon
vant sig vid hemifrån, tryggheten i en
yrkesidentitet och i en vuxentillvaro.
Det blev en lycklig tid. Efter tiden på
Fristad frigjorde hon sig sedan fri från
föräldrahemmet och skaffade sig en
egen bostad. Hon slutförde sina studier
vid Göteborgs högskola och började
arbeta mera permanent som adjunkt i
Kungsbacka. Nu blev tillvaron säkrare
och så småningom kom också dikten
tillbaka.

All uppmärksamhet är bra?

Lena Skördeman

Det är alltid bra att synas i debatten, häv-
dar man ibland. Och folkhögskolan har
så sent som i somras synts på tidningssi-
dorna i ett ovant sammanhang.

Redan tidigare har Sverigedemokrater-
nas ideolog Mattias Karlsson framhållit
folkhögskolerektorn Teodor Holmberg
(1853 - 1935) som en av Sverigedemo-
kraternas främsta ideologiska förebilder.
Holmberg omnämns även i det prin-
cipprogram som Sverigedemokraternas
landsdagar antog i slutet av november
2011, och under några år kring 2000
betecknade sig partiet som national-
demokratiskt, ett begrepp han skapat.
Holmberg var konservativ, och efter att
Norge lämnat unionen med Sverige gick
han längre mot socialkonservatism och
svensk nationalism.

Den nya dikten

Efter elva år kom Wide ut med en ny
diktsamling *Dikter i juli*. Stig Carlsson
i Morgontidningen konstaterar hur hon
omskapat sin diktning:

*"1955 uppenbarar sig Anna Greta
Wide i en ny dräkt. Rimmen har hon
jagat på porten, skönsången även;
svårare blir det nu att identifiera sin
egen melankoli med sin egen poesi,
som uppträder osminkad, känslorea-
listisk, utan insmickrande bjudningar:
Dikterna blir ofta prosalyrik, och hon
uttalar en tydlig misstänksamhet mot
den oengagerade skönheten /.../ Hela
boken är en förnyelse, inte bara i for-
mellt hänseende, det är om nära ting
hon diktar..."*

Som löparen, sprängande målsnöret,
kastar armarna bakåt, famnande segern,
glömmande år av övnings möda -
så skall vi kanske en gång
störta över en gräns
i salig glömska,
med armarna utbredda
mot Någon, mot frihet -

Nu kom diktböckerna nära inpå var-
andra samtidigt som hon fortsatte sitt
arbete som lärare. Det blev *Broar* och
Kyrie. I båda bekräftas åter den för-
vandling, som Wides lyrik genomgått.
Hon hade befriat sig från regler och
mönster, som tidigare stängde vägen
för hennes diktning. Hon uppvisade
en ny intensitet, en kamp för personlig

frigörelse och en kamp mellan tro och
tvivel.

Tagen i korsförhör
i jagets cirkelrunda inkvisitionsdomstol.
Genomisad av strålkastarljus från centrum.
Utsatt för en trumeld av systematiska misstankar.
Huvudanklagelse: förfalskning av verkligheten,
omedveten, halvmedveten, utstuderad.
Synnerligast den här nya sirensången.
Och hela tiden, som envetet blyhagel,
det kalla smattrande hånet:
surrogat! surrogat! surrogat!

Ett år före hennes död utkom *Den
saliga osäkerheten*. Här finns en av
hennes mest kända dikter.

Den saliga osäkerheten...
Den osäkra saligheten...
Den osaliga säkerheten...
Den säkra osaligheten...
Allt detta låter väl säga sig.
Men aldrig: den säkra saligheten.
Och aldrig: den saliga säkerheten
Då haltar sanning och rytm.
Någonstans måste nejlet in.
Så är människans villkor.

Anna Greta Wide ändade sin bana
28 augusti 1965, märkt av sjukdom,
endast 44 år gammal. Hon hade en icke
oväsentlig publik främst i västra Sve-
rige och uppmärksammades vid varje
ny utgåva av recensenter i våra stora
tidningar. Däremot negligerades hon
länge av litteraturprofessionen, för att
först efter döden nå uppskattning.

Synas kan man göra på kultursi- dorna också.

Till och med januari 2023 visade Thiel-
ska galleriet i Stockholm verk av Tora
Vega Holmström (1880 - 1967). Hon
växte upp med fem syskon på Hvilans
folkhögskola och var dotter till rektor
Leonard Holmström (vilken 1874 anställt
Teodor Holmberg som lärare). Hvilan
var en tidsmedveten skola och hade tidigt
kurser för kvinnor.

Tora Vega visste alltid att hon skulle
verka som konstnär. Hennes syster tog
därför kontakt med målaren Carl Lars-
son, den stora svenska auktoriteten. Hon
visade ett urval av Tora Vegas arbeten
och bad om råd för att gå vidare. Jo, hans
bedömning blev ytterst positiv. Men det
var ju bara det att hur lysande hon än var,
så kunde hon inte tänkas gå den konst-
närliga vägen: hon var ohjälpligt kvinna.

Så Tora Vega formade en lärogång
med Valand i Göteborg och studier i
Tyskland och Paris, samt med ett kvinn-
ligt nätverk. Pengar hade hon sällan, men
många vänner och släktingar hon kunde
bo hos och utbyta tankar med. Först i
sextioårsåldern fick hon en egen fast
adress.

Hon mötte och brevväxlade länge med
den österrikiske poeten Rainer Maria Ril-
ke. Långa perioder vistades hon i Frank-
rike, Tyskland, Italien och Nordafrika.

Och nu kallas hon en av Sveriges vik-
tigaste modernister.

Så kan det gå!

